

Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Козубовська І.В., Козубовський Р.В., Милян Ж.І.,

**ЗАЛУЧЕННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ
СФЕРИ ДО ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**
(методичні рекомендації)

Ужгород – 2022

УДК 371.364

Рецензенти :

доктор педагогічних наук, професор Товканець Г.В.

доктор педагогічних наук, професор Повідайчик О.С.

Затверджено на засіданні кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи факультету суспільних наук (протокол № 4 від 7.11. 2022 р.).

Відповідальна за випуск:

кандидат педагогічних наук, доцент Ваколя З.М.

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ЗМІСТ

Вступ	4
Розділ І. Загальні засади волонтерської діяльності.....	5
Розділ ІІ. Волонтерська робота з внутрішньо-переміщеними дітьми.....	20
Висновки.....	30
Список літератури.....	31

ВСТУП

Волонтерський рух, який був започаткований ще у 1859 році і асоціюється з іменем Анрі Дюрана і створенням організації «Червоний Хрест», на сьогоднішній день є надзвичайно поширеним у багатьох країнах світу.

В Україні волонтерство інтенсивно розвивається з початку 90-х років і багато аспектів цього явища ще не знайшли достатнього відображення у дослідженнях вітчизняних учених. Окремі питання волонтерського руху розкриті у працях : О.Безпалько, Р.Вайноли, Н.Заверико, А.Капської, Т.Лях, Ю.Поліщук, С.Савченко та ін.

Волонтерство є дуже важливою складовою громадянського суспільства. За допомогою волонтерства : в суспільстві підтримуються і підсилюються такі загальнолюдські цінності, як милосердя, турбота, допомога; люди реалізують свої можливості, повністю розкривають свій людський і професійний потенціал; встановлюються зв'язки, які сприяють вирішенню важливих життєвих питань багатьох людей.

Сьогодні в зв'язку з воєнною агресією Російської Федерації волонтерська діяльність в Україні стає надзвичайно актуальною. До неї залучається все більше людей. Особливо важливою вона є для майбутніх фахівців соціально-педагогічної сфери : вчителів, соціальних працівників, вихователів закладів дошкільної освіти. Якості, які розвиваються у студентів, залучених до волонтерської діяльності, сприяють формуванню професійної спрямованості майбутніх фахівців, готовності продуктивно взаємодіяти з людьми, надавати їм допомогу.

У пропонованих методичних рекомендаціях розглядаються як загальні питання волонтерського руху, так і питання практичної волонтерської діяльності.

РОЗДІЛ І. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Науковці по-різному тлумачать поняття «волонтерська діяльність». Так, І. Айнутдинова, О. Акімова, Л. Вандишева, І. Зверєва, Л. Міщик, І. Мигович, С. Пальчевський, В. Пестрикова, Ю. Хорунжий трактують її як «добročинну діяльність, що здійснюється фізичними особами на засадах неприбутковості, без заробітної платні та просування по службі, заради добробуту та процвітання спільнот і суспільства загалом; гуманістичну діяльність, спрямовану на соціальну допомогу певним верствам населення, розвиток добробуту та процвітання суспільства», що не вимагає матеріальної винагороди та ґрунтується на потребі реалізації цінностей; О. Акімова, В. Бочарова, В. Воронов, Б. Вульфів, О. Главник, Т. Друженко, Н. Івченко, Р. Ларсен, В. Петрович, Ю. Поліщук, Н. Романова, Д. Хепурт та ін. тлумачать волонтерську діяльність як добровольчу діяльність, засновану на ідеях безкорисливого служіння гуманним ідеалам людства, без мети отримання прибутку, одержання оплати або кар'єрного зросту; отримання всебічного задоволення особистих і соціальних потреб шляхом надання допомоги іншим людям; О. Безпалько, Н. Заверико, І. Зверєва, Т. Лях та ін. розглядають волонтерську діяльність як основу функціонування громадських організацій, територіальних громад, форму громадянської активності населення; Л. Артюшкіна, Ю. Мацкевич, А. Морів, А. Полянничко, Л. Радченко, Б. Сіррі – як мало спеціалізовану допомогу у різних сферах діяльності; З. Бондаренко, В. Бочарова, Р. Вайнола, А. Капська – як форму громадської активності особистості, спрямовану на розв'язання соціальних проблем, що сприяє формуванню професійно значимих якостей особистості фахівця із соціальної роботи.

Як добročинна діяльність, діяльність, яка не потребує винагороди і здійснюється з власної волі, волонтерська робота не є спонтанною, неочікуваною чи фрагментарною, а спрямовується на виконання певних завдань та досягнення певних цілей і результатів, які зумовлені метою

конкретної діяльності. За трактуванням В. Бочарової, Р. Вайноли, І. Зверєвої, А. Капської, Л. Міщик, А. Мудрика, Є. Холостової та ін., мета волонтерської роботи полягає у сприянні особистісному та професійному зростанні, самореалізації та соціалізації особистості; наданні послуг тим, хто цього потребує, а також соціальної підтримки, захисту, допомоги окремим людям за рахунок компенсації втрат життєво важливих умов існування; реабілітація громадян з обмеженими можливостями та соціально вразливих груп населення; у просвітництві населення та організації педагогіки середовища.

У Загальній декларації волонтерів відзначається, що волонтерство – це добровільний вибір, який виражає особистісні погляди і позицію; передбачає активну участь людей в громадському житті; сприяє покращенню якості життя, поглибленню солідарності між людьми; зумовлює реалізацію основних людських потреб на шляху побудови більш справедливого суспільства; сприяє більш збалансованому економічному і соціальному розвитку; виражається зазвичай у спільній діяльності в рамках різних асоціацій.

Слід підкреслити, що волонтерство є дуже важливою складовою громадянського суспільства. За допомогою волонтерства :

- в суспільстві підтримуються і підсилюються такі загальнолюдські цінності, як милосердя, турбота, допомога;
- люди реалізують свої можливості, повністю розкривають свій людський і професійний потенціал;
- встановлюються зв'язки, які сприяють вирішенню важливих життєвих питань багатьох людей.

Зауважимо, що поняття "волонтер", "волонтерство" можна конкретно й адекватно застосовувати лише за умови зародження, становлення й функціонування громадянського суспільства. Сутність цього явища можна визначити як особливу форму спонтанного самовиявлення вільних громадян і добровільно сформованих ними для обстоювання власних інтересів

організацій та об'єднань в усіх сферах життя суспільства і як певну систему відносин, яка склалась для досягнення певної спільної мети – реалізації власних бажань, себе самого через надання безкорисливої цілеспрямованої допомоги іншим індивідам.

Ми повністю солідарні з думкою Т.Голованової і Ю.Гапон про те, що волонтерство є феноменом цивілізованого суспільства .

Волонтерство – це добровільний вибір, що відображає особисті погляди і позиції; це активна участь громадянина в житті суспільства, що виражається, як правило, у суспільній діяльності в межах різного роду асоціацій. Волонтерство сприяє покращенню якості життя, особистому процвітанню й поглибленню солідарності, реалізації основних потреб на шляху будівництва більш справедливого і мирного суспільства, більш збалансованому економічному і соціальному розвитку, створенню нових робочих місць.

Добровільна праця – один із найяскравіших феноменів людської цивілізації, який свідчить, що на тлі технічного прогресу здійснюється еволюція людського духу. Спираючись на теорію потреб А. Маслоу, можна зробити висновок, що люди, які виконують добровільну роботу, досягли вершини піраміди потреб, тобто реалізують потребу в самоактуалізації.

Волонтерський рух існує вже багато десятиліть. І хоча в різних країнах це явище має різні назви, воно є універсальним людським феноменом, який зустрічається в усіх культурах, на всіх рівнях економічного розвитку, серед представників обох статей і людей різного віку. Він є однією з найбільш ефективних форм роботи з молоддю, невичерпним джерелом набуття громадянської освіти, дає можливість реалізувати себе у служінні суспільству. Велика кількість громадських організацій поєднує людей, які на добровільних засадах беруть участь у соціальних програмах щодо попередження негативних явищ та надання допомоги іншим в їх розвитку, соціальному становленні, інтеграції у суспільство тощо.

Мотиви для вступу до рядів добровольців можуть бути різними: переконання етичного і релігійного характеру; потреба в спілкуванні, активності, реалізації своїх здібностей, суспільному і державному визнанні; бажання оволодіти новою професією, добитися поліпшення діяльності соціальної установи. Часто добровільними помічниками стають ті, хто вже отримав допомогу і підтримку від організації і тепер хотів би передати власний досвід подолання критичної ситуації іншим.

У волонтерства як руху дуже багато позитивних аспектів. Волонтери – не тільки альтруїсти, вони також працюють заради набуття досвіду, спеціальних навичок і знань, встановлення особистих контактів, особливо, якщо вони працюють в соціально-педагогічній сфері. Часто волонтерська діяльність – це прямий шлях до оплачуваної роботи, завжди можливість проявити і зарекомендувати себе.

Волонтерство дозволяє людині, "не ламаючи" своє життя, доповнити його дуже значущою частиною – реалізувати почуття особистої громадянської відповідальності.

Волонтерство для кожної людини – це можливість здобути соціальний досвід, отримати рекомендації для подальшого просування та кар'єрного зростання.

Аналіз наукових праць дозволяє розкрити основні засади волонтерського руху, зокрема визначити його принципи :

- Визнання права на об'єднання за всіма чоловіками, жінками, дітьми, незалежно від їх расової приналежності, віросповідання, фізичних особливостей, соціального та матеріального становища.

- Повага до гідності та культури всіх людей.

- Надання взаємної допомоги, безоплатних послуг особисто, або організовано в дусі партнерства і братерства.

- Визнання важливості особистих і колективних потреб, сприяння колективному забезпеченню цих потреб.

- Надання можливості набуття нових знань і навичок, вдосконалення здібностей, стимулюючи для цього ініціативу і творчість людей, даючи кожному можливість бути творцем, а не користувачем.

- Стимулювання почуття відповідальності, заохочення сімейної, колективної та міжнародної солідарності.

Виходячи з цих основних принципів, волонтери повинні :

- Сприяти тому, щоб індивідуальна участь перетворювалося на колективну дію.

- Активно підтримувати свої асоціації, бути відданим їх цілям і обізнаним про їх політику та діяльність.

- Прагнути, в міру своїх здібностей та наявності вільного часу, доводити до успішного завершення спільно розроблені плани і програми.

- Співпрацювати зі своїми колегами по асоціації в дусі взаєморозуміння і взаємної поваги.

- Не розголошувати конфіденційну інформацію, якщо така передбачається характером діяльності.

Водночас, на думку багатьох науковців, поважаючи права людини і основні принципи волонтерства, асоціації волонтерів різних країнах зобов'язані : забезпечувати розумну регламентацію волонтерської діяльності; визначати межі добровільної співпраці, ясно формулювати і з повагою ставиться до своїх функцій; доручати кожному діяльність, яка йому найбільше підходить, забезпечуючи необхідне навчання та допомогу; забезпечувати регулярне підведення підсумків діяльності та їх оприлюднення; забезпечувати, в разі необхідності, компенсацію ризику, пов'язаного з діяльністю волонтерів, а також шкоди, яка ненавмисно завдається третім особам в результаті діяльності волонтерів; забезпечувати загальний доступ до волонтерської діяльності, відшкодовуючи, у разі необхідності, зроблені витрати; передбачити механізми припинення волонтерами діяльності, як з ініціативи асоціації, так і їх власної .

Волонтерство – це фундамент громадянського суспільства як спосіб збереження і зміцнення людських цінностей. Люди повинні мати право вільно присвячувати час, талант, енергію іншим людям за допомогою індивідуальних і колективних акцій, не чекаючи винагороди .

Світовий досвід підтверджує, що волонтерство є однією з форм активної соціальної позиції громадянина. Згідно з висновками експертної групи ООН, є три основні визначальні характеристики волонтерської діяльності.

По-перше, діяльність не повинна здійснюватися в основному для фінансової винагороди, хоч компенсацію витрат і деякої символічної оплати можна передбачити. По-друге, діяльність повинна здійснюватися згідно власної доброї волі індивіда. По-третє, діяльність повинна приносити користь іншому індивіду, або суспільству в цілому, хоч визнається, що волонтерська діяльність може приносити певну вигоду і волонтеру.

Волонтерство сьогодні переросло в міжнародний рух глобального масштабу. Із понад ста країн світу добровольці об'єдналися і створили в 1970 році Міжнародну Асоціацію Добровольчих Зусиль (IAVE). На сьогоднішній день міжнародний волонтерський рух складається з багатьох організацій, таких як волонтери ООН, Міжнародна волонтерська організація SCI (Service Civil International), Молодіжна міжнародна організація «Молодь – за мир» YAP (Youth Action for Peace), Федерація ICYE (International Cultural Youth Exchange), Альянс європейських волонтерських організацій (Alliance of European Voluntary Service Organizations), Координаційний комітет міжнародних волонтерських організацій CCIYS (Coordinating Committee for International Voluntary Service), Асоціація волонтерських організацій AVSO (Association of Voluntary Service Organisation).

Волонтери ООН – UNV (United Nations Volunteers) - організація, яка безпосередньо підкоряється ООН, що займається підтримкою сталого глобального розвитку на планеті шляхом просування ідей волонтерства та мобілізації добровольців для вирішення конкретних практичних завдань на

нашій планеті. Налічується понад 4000 волонтерів ООН, що працюють з біженцями, ВІЛ-інфікованими, дітьми, інвалідами; в галузі дитячої і дорослої освіти, охорони здоров'я, міського розвитку, виборчого права та захисту прав виборців, гендерної рівності та прав жінок і т.п. практично у всіх країнах - учасницях ООН.

Міжнародна волонтерська організація SCI (Service Civil International) заснована в 1920 р. У її завдання входить поширення ідей миру, міжнародного взаєморозуміння і солідарності, соціальної справедливості і захисту навколишнього середовища. Основна діяльність SCI зосереджена на організації міжнародних волонтерських проектів, семінарів, коротких, середніх і довгострокових волонтерських програм, освітніх тренінгів та міжнародних обмінів.

Молодіжна міжнародна організація YAP (Youth Action for Peace) розпочала свою діяльність в 1923 р., пропагуючи ідеї миру і співпраці між країнами та активно виступаючи проти військових конфліктів. YAP має відділення в 15 країнах і об'єднує політично активну молодь у волонтерському русі. YAP займається організацією волонтерських антивоєнних проектів, пацифістських семінарів і тренінгів, розробкою методів ненасильницького вирішення військових конфліктів, роботою з біженцями, найбільш соціально незахищеними групами населення, лобіюванням антивоєнних і миротворчих ідей серед політичних партій і організацій.

Федерація ICYE (International Cultural Youth Exchange) розпочала свою діяльність у 1949 році. ICYE налічує більше 30 відділень у країнах Африки,

Азії, Європи та Латинської Америки. Місія ICYE у просуванні молодіжної волонтерської активності за міжнародне взаєморозуміння світі. Глобальна освіта та інтеркультурне виховання – два основних принципи програм ICYE в роботі з дітьми, людьми похилого віку та інвалідами; організації дитячих центрів, екологічних проектів.

Альянс європейських волонтерських організацій (Alliance of European Voluntary Service Organizations), заснований в 1982 р., являє собою координаційний центр європейських національних волонтерських організацій, що спеціалізується на координації короткострокових і довгострокових волонтерських робочих таборів, що підтримують ідеї міжнародного співробітництва, миру і взаєморозуміння.

Асоціація волонтерських організацій AVSO (Association of Voluntary Service Organisation) координує діяльність європейських волонтерських організацій і просуває інтереси волонтерства на рівні урядів, соціальних інститутів і громадських організацій.

В Україні волонтерство інтенсивно розвивається з початку 90–х років і багато аспектів цього явища ще не знайшли достатнього відображення у дослідженнях вітчизняних учених. Окремі питання волонтерського руху розкриті у працях : О.Безпалько, Р.Вайноли, Н.Заверико, А.Капської, Т.Лях, Ю.Поліщук, С.Савченко та ін..

Протягом тривалого періоду Україна як незалежна держава намагається побудувати економічно ефективне, соціально захищене, політично стабільне суспільство. Сьогодні в Україні зароджується демократичне суспільство, яке має базуватися на принципах свободи, творчості та гуманізму. Формальні державні структури не в змозі реагувати на всі запити суспільства, тому особливої ваги набуває громадський рух. Про те, що цей процес розпочався і триває, не дивлячись на труднощі, свідчить поява сучасних недержавних організацій, кількість яких вже сягнула понад 20000.

Стратегічна мета трансформації українського суспільства полягає в розбудові соціально – правової цивілізованої держави. Реалізація цієї мети тісно пов'язана із формуванням громадянського суспільства, невід'ємним елементом якого є так званий третій сектор. До третього сектору належать недержавні, некомерційні об'єднання громадян, що прагнуть допомогти собі та іншим, не переймаючись одержанням прибутків, – політичні партії,

профспілки, молодіжний рух, жіночі, волонтерські, релігійні організації, благодійні фундації та багато інших. Функція їх полягає у відстоюванні прав і свобод громадян і найповнішому задоволенні їх основних політичних, економічних, правових, культурних, а головне, соціальних інтересів.

Серед переваг організацій третього сектора можна відзначити їх горизонтальну ієрархію, меншу бюрократію, гнучкість і швидкість реагування, високу кваліфікацію персоналу, знання проблем, нижчі ціни за рахунок залучення сил волонтерів, економію державних витрат, що виділяються на управління, і плюралізм в ухваленні рішень.

Особливим об'єднанням громадян, які належать до третього сектору, є волонтерські організації.

У 1995 році був заснований Всеукраїнський громадський центр «Волонтер». У законі України «Про соціальні послуги» зазначається, що волонтер – це фізична особа, яка добровільно здійснює благодійну, неприбуткову діяльність, що має суспільно-корисний характер.

Волонтерська діяльність – будь-яка соціальна, суспільно корисна, систематична і вмотивована неприбуткова діяльність фізичних та юридичних осіб, що провадиться шляхом виконання робіт, надання послуг громадянам, організаціям і суспільству в цілому. Якщо вмотивована неприбуткова діяльність має одноразовий чи випадковий характер або провадиться на підставі родинних чи дружніх стосунків, вона не є волонтерською. Волонтер – фізична особа, яка добровільно провадить волонтерську діяльність. Волонтерами можуть бути особи, які досягли 16 років і, як виняток (за згодою одного з батьків або особи, що його заміняє), – 15 років. Об'єднання волонтерів утворюють волонтерську організацію, яка може бути зареєстрована відповідно до чинного в Україні законодавства.

Сьогодні відомі такі центри волонтерського руху в Україні:

1. Координаційна рада з питань розвитку та підтримки волонтерського руху при Міністерстві праці і соціальної політики.
2. Всеукраїнський громадський центр “Волонтер”.

3. Ресурсний центр розвитку громадських організацій “Гурт”.
4. Український державний центр соціальних служб для молоді.
5. Волонтерський центр “Пенсіонер”, ради організації ветеранів війни.
6. Коаліція громадських організацій та ініціатив за вільну від тютюнового диму Україну.

Волонтерський рух з кожним роком набуває усе більшої потужності, об'єднує усе більше громадян та залучає значні людські ресурси, що потребує чіткого законодавчого регулювання. Держава намагається реагувати на цю потребу часу, про що свідчить визначення у законодавчому полі основ державної політики щодо волонтерства, введення до законодавства основних термінів і понять стосовно волонтерського руху.

Так, законодавчо визначений термін «волонтерський рух», задекларовано, що підтримка і сприяння його розвитку є одним з основних напрямів державної політики у сфері соціальної роботи з дітьми та молоддю, організовано проведення в Україні у 2001 році Міжнародного року волонтерів, у межах якого розроблено низку заходів щодо сприяння розвитку в Україні волонтерського руху; утворена Кабінетом Міністрів України Координаційна рада з питань розвитку та підтримки волонтерського руху, легітимізовано право волонтерів на їх залучення до надання соціальних послуг і відповідно до положення, затвердженого Кабінетом Міністрів України, яке регулює цю діяльність, передбачено право суб'єктів, які надають соціальні послуги, залучати волонтерів на договірних засадах для виконання цієї роботи. Положення про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг затверджено Постановою Кабінету Міністрів України 10 грудня 2003 р. У Положенні визначено, що волонтерська діяльність – це добровільна неприбуткова діяльність фізичних осіб - волонтерів, яка спрямована на надання допомоги особам, що перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги, і сприяє самореалізації волонтера. У 2004 році схвалено концепцію проекту закону

України «Про волонтерський рух». У 2010 році Верховна Рада України ухвалила проект Закону України «Про волонтерський рух». Відповідно до документу, основні напрями волонтерської діяльності включають надання допомоги окремим соціальним групам, особам, сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги. Зокрема, у проекті розглянуто механізм надання соціальної допомоги та духовної підтримки, сестринського догляду пацієнтам відділень паліативної допомоги та геріатричних відділень і членам їх сімей. У проекті зазначена участь волонтерів у діяльності, пов'язаній з захистом прав сімей, дітей та молоді, організацією масових спортивних і культурних заходів національного та міжнародного значення, охороною навколишнього природного середовища та культурної спадщини тощо.

Сам закон був затверджений 19 квітня 2011 року Верховною Радою України.

Все це сприяло поширенню волонтерського руху в Україні, його становленню та організаційному оформленню.

В нашій країні волонтерський рух, детермінований гуманізацією суспільного життя, є відповіддю на суспільні потреби. Будучи закоріненим у традиції безкорисливої допомоги нужденним, історично притаманній українській національній культурі, і взявши на озброєння досвід ряду передових у цій сфері західних країн, вітчизняний волонтерський рух з кожним роком набуває усе більшої потужності, об'єднує усе більше громадян.

Добровольчі ініціативи розповсюджуються майже на будь-яку сферу людської діяльності – роботу з соціально незахищеними верствами населення (інвалідами, людьми похилого віку, маргіналами); роботу в рамках неформальної освіти, спрямованої на інкультурне спілкування; розвиток проектів, які зміцнюють дух соціальної терпимості; миротворча діяльність, розв'язання конфліктів; екологічний захист; активізація населення у глибинці тощо. Незважаючи на досить широкий спектр діяльності волонтерів, аналіз

історії розвитку і сучасного стану волонтерства у різних країнах доводить, що основною галуззю діяльності добровольців є соціальна, тобто та важлива сфера діяльності, у якій участь держави визнається недостатньо ефективною. У розвинутих зарубіжних країнах участь населення у волонтерській діяльності давно стала невід'ємною частиною соціальної практики.

У європейській моделі соціальної роботи добровільна допомога населенню, як правило, входить до загальної державної системи соціальної допомоги і є важливим її елементом, який розширює проблемне поле цієї життєво важливої діяльності. Одночасно зі становленням національних моделей волонтерської діяльності досить інтенсивно відбувалося зародження і подальший розвиток міжнародних волонтерських організацій.

В Україні волонтерський рух теж, в першу чергу, тісно зв'язаний з соціально-педагогічною роботою. Це – одна з найефективніших форм роботи з різними категоріями клієнтів. Він є невичерпним джерелом набуття громадянської освіти, дає людині можливість реалізувати себе у служінні суспільству. Велика кількість громадських організацій поєднує людей, які на добровільних засадах беруть участь у соціальних програмах щодо попередження негативних явищ та надання допомоги іншим в їх розвитку, соціальному становленні, інтеграції у суспільство тощо.

Перелік робіт, що здійснюють волонтери, досить широкий : соціальний супровід сімей, які опинились у складних життєвих обставинах, проведення ігротек, допомога дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, розповсюдження соціальної реклами, допомога ветеранам війни та праці, профілактика правопорушень та негативних явищ в дитячому та молодіжному середовищі, робота з неповнолітніми та молоддю, які звільнилися з місць позбавлення волі, організація змістовного дозвілля дітей та молоді, організація та проведення клубу спілкування молоді з функціональними обмеженнями, робота за програмою "рівний-рівному", інформування громадськості з питань європейської інтеграції.

Зазвичай діапазон особистісних якостей людини дуже великий. Людина прагне удосконалити себе, знайти своє призначення і місце в житті. Волонтерська діяльність – це шлях самопізнання і самоперевірки. Тому у добровільній роботі беруть участь різні категорії волонтерів. Водночас, підкреслимо, що найбільш численною категорією волонтерів є молодь, особливо студенти закладів вищої освіти.

Волонтерство – один з видів залучення молоді до відстоювання активної громадської позиції, який дозволяє проявити максимально свої здібності та вміння, завдяки яким можна допомогти іншим людям у вирішенні їх проблем. Молоді люди гостро бачать соціальну несправедливість; розшарування суспільства; оточуючих людей, які потребують допомоги, і, головне, мають сили та натхнення своїми діями допомогти іншим.

У процесі участі у волонтерському русі формуються лідерські якості молодих людей. Лідерські якості – важливі характеристики сучасної людини, адже в останні роки все більше стверджуються цінності творчо і інтелектуально розвинутої людини. А це, в більшості випадків, можливе за умови вміння людини постояти за себе, досягати поставленої мети, бути лідером. Ведуться дискусії про вродженість чи набутість лідерських якостей, однак очевидно, що такі якості необхідно виховувати в собі. Лідерські якості також виховуються під час перебування молоді особи в межах певної інституції (школи, навчального закладу, громадської організації тощо).

Для молодих людей участь у волонтерській діяльності має свої переваги:

- здійснення допрофесійної підготовка, професійне самовизначення та становлення;
- оволодіння знаннями та практичними навичками соціально-педагогічної роботи;
- досвід індивідуальної та групової роботи з ровесниками та дорослими;

- нові друзі, цікаве дозвілля, змістовна зайнятість, можливість допомогти іншим;
- розвиток лідерських якостей, творчих здібностей, самовираження та становлення молодого людини як особистості, як активного члена суспільства;
- можливість брати участь у процесах прийняття рішень, які стосуються молоді.

Для молоді волонтерська діяльність стає не тільки способом проведення вільного часу, самореалізації і можливістю принести користь суспільству, але і стимуляцією майбутніх фахівців до професійного зростання і розвитку. Особливо це стосується працівників соціальної сфери, оскільки піклування про людей, надання їм необхідної допомоги є важливою складовою їх професійної діяльності. До речі, як свідчить практика, люди, які прилучилися до волонтерської діяльності у молодому віці, продовжують брати участь у ній впродовж всього життя. Це може бути допомога людям похилого віку, самотнім, інвалідам, дітям-сиротам, дітям, схильним до девіантної поведінки, дітям вулиці тощо.

Якості, які розвиваються у студентів, залучених до волонтерської діяльності, сприяють формуванню професійної спрямованості майбутнього фахівця соціальної роботи. У волонтерській діяльності має місце постійне вдосконалення взаємовідносин з власним внутрішнім духовним «Я»; відбувається включення студентів у процеси самосприйняття (студент пізнає себе як джерело бажань і потреб); самоідентифікація (корекція індивідуальної свідомості при співставленні з іншими особистостями); саморозкриття, самореалізація; формується установка на подолання труднощів у професійній діяльності.

Дуже часто студенти, навчаючись у вищих навчальних закладах, намагаються уникати труднощів, не бажають самотійно вирішувати складних життєвих проблем і поступово втрачають свою індивідуальність, віру в себе і свої можливості. За умови участі в соціальній діяльності, маючи змогу перевірити свої сили і повірити в свої можливості, майбутній

соціальний працівник робить крок до життя в гармонії з самим собою і навколишнім світом, набуває психологічної адаптації до умов середовища, які часто змінюються, вчиться долати труднощі і керувати власними емоціями і станами. Це, в свою чергу, підвищує його життєвий тонус, зберігає психічне здоров'я. Безперечно, формування особистості майбутніх фахівців соціальної роботи відбувається в основному в навчально-виховному процесі вищого навчального закладу. Проте, на нашу думку, волонтерство вносить свій вклад у процес професійно-особистісного становлення майбутнього соціального працівника.

Навчання у ЗВО співпадає з початком періоду зрілості, який характеризується посиленням свідомих мотивів поведінки. Стають більш стійкими такі якості особистості, як цілеспрямованість, рішучість, витримка, наполегливість, принциповість, самостійність, ініціативність, уміння володіти собою.

У процесі участі студентів у волонтерському русі ці якості мають змогу розвиватися і сприяти подальшому професійному розвитку майбутніх фахівців соціально-педагогічної роботи.

РОЗДІЛ II. ВОЛОНТЕРСЬКА РОБОТА З ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ДІТЬМИ

Починаючи з лютого 2022 року, тисячі сімей разом з дітьми вимушені були покинути своє постійне місце проживання через воєнні дії і виїхати за кордон, або в більш безпечні місця України, зокрема, Закарпатську область. Згідно інформації Служби у справах неповнолітніх, в червні-липні 2022 року в Закарпатській області перебувало близько 47 тисяч внутрішньо-переміщених дітей. Частина сімей з дітьми отримала тимчасове помешкання в студентських гуртожитках ДВНЗ «Ужгородського національного університету». З ініціативи адміністрації закладу та спільній роботі з Карпатським фондом з Fondation de France, Міжнародним Вишеградським Фондом та ініціативи «Shelter Ukraine» в гуртожитку №3 був створений «Дошкільний навчальний простір для внутрішньо переміщених дітей». Тепер у дітей є сучасне зручне приміщення, де вони можуть гратися, розвиватися, навчатися, адаптуватися. А в їхніх батьків з'явиться трохи вільного часу, щоб працювати чи займатися власними справами.

Відремонтовано приміщення, закуплено меблі, іграшки для розвитку, книги, телевізор, інтерактивні книги для вивчення англійської мови та навіть батут. Придбано все необхідне для творчого розвитку дітей (олівці, фломастери, альбоми, фарби, пластилін, різнокольоровий папір та ін.).

Тут перебувають діти віком від 3 до 6 років, з якими працюють педагоги-організатори та психолог. А також для допомоги на волонтерських засадах залучаються викладачі, аспіранти, магістри, студенти факультету суспільних наук УжНУ. Ці діти зазнали психологічного стресу, втратили рідну домівку, друзів, улюблені іграшки. Вони потребують особливої уваги, турботи, індивідуального підходу. Саме так організована робота з дітьми в «Дошкільному навчальному просторі».

Слід підкреслити, що зміст навчально-виховного процесу з дітьми дошкільного віку визначається Базовим компонентом дошкільної освіти і

реалізується відповідно до програми розвитку, навчання, виховання дітей «Українське дошкілля», що рекомендовано Міністерством освіти і науки України. Допускається одночасне використання варіативних програм, визначених Переліком програм, підручників та навчальних посібників, рекомендованих МОН для використання у загальноосвітніх навчальних закладах.

Основні аспекти змісту навчально-виховного процесу з дітьми дошкільного віку відображені в діяльності «Дошкільного навчального простору для внутрішньо переміщених дітей» та інших подібних структур, створених в Україні під час війни спеціально для дітей-переселенців.

У навчально-виховному процесі використовуються такі основні форми організації дітей: спеціально організована навчальна діяльність (заняття), ігри, самостійна діяльність дітей (художня, рухова, мовленнєва, ігрова, трудова, дослідницька та ін.), індивідуальна робота, спостереження, екскурсії, походи, свята та розваги, гуртки тощо. Вони можуть бути організовані фронтально, підгрупами, індивідуально залежно від віку дітей, педагогічної мети, матеріально-технічного забезпечення закладу, професійної майстерності педагога.

Основною формою організованої навчальної діяльності дітей дошкільного віку залишаються заняття з різних розділів програми (тематичні, комплексні, комбіновані, інтегровані, домінантні та ін.).

Тривалість спеціально організованої навчальної діяльності (заняття) для дітей раннього віку – до 10-15 хвилин, молодшого дошкільного віку – від 15 до 25 хвилин (5-6 групових занять на тиждень), старшого дошкільного віку – від 25 до 35 хвилин (7-8 групових занять на тиждень).

Під час складання розкладу занять необхідно враховувати їхнє домінуюче навантаження на дитину (психічне, фізичне, емоційне), передбачати раціональне чергування видів діяльності (розумова, рухова, практично-прикладна).

Організована навчальна діяльність дітей у формі занять планується переважно у першу половину дня. Елементи навчальної діяльності включаються також до інших форм роботи з дітьми (ігри, самостійна діяльність, індивідуальна робота, спостереження, чергування тощо).

Організовуючи навчальну діяльність, важливо систематично використовувати завдання із теорії розв'язання винахідницьких завдань, експериментально-дослідницької діяльності, проблемно-пошукові ситуації та інші методи і прийоми, що позитивно зарекомендували себе в сучасній дидактиці. Слід поєднувати вербальні, наочні і практичні методи, відводити належне місце продуктивним видам діяльності, в яких дошкільник здатен до самовираження і самореалізації (малювання, ліплення, конструювання, художня праця), а також мовленнєвій, руховій, музичній діяльності. З урахуванням різного рівня інтелектуального розвитку, відмінностей у спрямованості пізнавальних інтересів окремих дітей доцільно диференціювати роботу з ними на заняттях та у повсякденному житті, об'єднуючи дітей у підгрупи, добираючи для кожної з них навчальний матеріал різного змісту, складності та відповідні методи і прийоми.

З огляду на те, що провідною у дошкільному віці є ігрова діяльність, гра широко використовується у навчально-виховному процесі як самостійна форма роботи з дітьми та як ефективний засіб і метод розвитку, виховання і навчання в інших організаційних формах. Пріоритет надається творчим іграм (сюжетно-рольові, будівельно-конструктивні, ігри-драматизації та інсценівки, ігри з елементами праці та художньо-творчої діяльності) та іграм з правилами (дидактичні, інтелектуальні, рухливі, хороводні тощо).

Педагогами-організаторами на півдня організуються різні види ігор з урахуванням віку дітей, їхніх ігрових інтересів, місця проведення, змісту попередніх і наступних форм роботи, сезонних умов, ступеня фізичного та інтелектуального навантаження на дітей.

Самостійна діяльність дітей організовується в першій половині дня, поєднуються різні за змістовою направленістю її види (художня, рухова,

мовленнєва, ігрова, трудова, дослідницька та ін.) та поступово залучаються до участі в них всі діти даної групи. Зміст та рівень самостійної діяльності дітей залежать від їхнього досвіду, запасу знань, умінь і навичок, рівня розвитку творчої уяви, самостійності, ініціативи, організаторських здібностей, а також від наявної матеріальної бази та якості педагогічного керівництва. Організоване проведення цієї форми роботи забезпечується як безпосереднім, так і опосередкованим керівництвом з боку вихователя.

Індивідуальна робота з дітьми як самостійна організаційна форма проводиться у вільні години (під час ранкового прийому, прогулянок тощо) в приміщеннях і на свіжому повітрі. Вона організовується з метою активізації пасивних дітей, додаткових занять з окремими дітьми (новенькими, тими, що часто пропускають заняття та інші причини).

Гуртки є додатковою організаційною формою освітнього процесу. Пропонується різне профільне спрямування гуртків: естетичного циклу (образотворчої діяльності, художньої праці, гри на музичних інструментах, хореографічні, вокальні, театральні), логіко-математичного циклу, англійська мова для дітей та українська мова. Вони організуються з урахуванням інтересів та здібностей самих вихованців, запитів батьків, наявних матеріальних умов та кадрового забезпечення. Зміст гурткової роботи визначається авторськими програмами, які складаються керівниками гуртків на основі власної педагогічної діяльності, вивчення досвіду інноваційної діяльності, обов'язково узгоджується з освітньою програмою, затвердженою МОН України.

Гурткові заняття проводяться у другій половині дня. Тривалість їх відповідає зазначеним вище нормам для навчальних занять, а періодичність проведення становить 2-3 рази на тиждень. Оптимальними є наповнюваність гурткових груп – до 10 осіб на одному занятті та відвідування однією дитиною одного гуртка в день.

Навчально-виховний процес організовується у розвивальному середовищі, яке утворюється сукупністю природних, предметних, соціальних

умов та простором власного «Я» дитини. Практичні зусилля педагогів з його створення і використання підпорядковуються інтересам дитини та лініям її розвитку у різних сферах життєдіяльності. Розвивальний характер середовища забезпечується педагогічно виправданим використанням його можливостей і систематичним, цілеспрямованим його збагаченням. Середовище збагачується за рахунок не лише кількісного накопичення, а й через покращення якісних параметрів: естетичності, гігієнічності, комфортності, функціональної надійності та безпеки, відкритості до змін та динамічності, відповідності віковим та статевим особливостям дітей, проблемної насиченості тощо. Вихователі дбають про те, щоб діти вільно орієнтувалися у створеному середовищі, мали вільний доступ до всіх його складових, уміли самостійно діяти в ньому, дотримуючись норм і правил перебування в різних осередках та користування матеріалами, обладнанням.

Пріоритетного значення в навчально-виховному процесі сучасного дошкільного закладу набувають питання удосконалення системи виховання дітей раннього віку та перегляд підходів до підготовки дітей старшого дошкільного віку (5-6 річних) до систематичного навчання в школі.

Основним напрямком роботи з дітьми раннього віку (до 3 років) є забезпечення їх емоційного комфорту під час перебування у дитячому просторі, створення сприятливих умов для їх психічного і фізичного розвитку. Особлива увага надається розвитку сенсорних почуттів.

Формування готовності до систематичного навчання та шкільного життя дітей шестирічного віку актуалізується у зв'язку із переходом загальноосвітніх навчальних закладів на новий зміст, структуру і тривалість навчання. З огляду на це, важливо враховувати особливості психофізичного розвитку шестирічних вихованців дошкільного навчального закладу. У центрі уваги постають завдання забезпечення дитині перед вступом до школи мінімально-освітнього ядра, що зробить особистість малюка життєво-компетентною, адаптованою і адекватно зорієнтованою в навколишньому середовищі, підготовленою до систематичного навчання. Мотиваційна,

емоційно-вольова, комунікативна, фізична підготовка майбутніх першокласників, розвиток пізнавальних психічних процесів і мовлення, прищеплення елементарних навчальних умінь – пріоритетні напрямки роботи з дітьми старшого дошкільного віку.

Не слід механічно переносити в роботу з шестирічними дошкільниками зміст, форми і методи підготовки до школи та критерії визначення готовності до шкільного навчання, які застосовуються до семирічних дітей.

Актуальними у навчально-виховному процесі дошкільного закладу залишаються і такі традиційні напрямки, які сприяють здійсненню системного підходу до формування цілісної дитячої особистості: фізичне, розумове, естетичне, моральне, трудове виховання.

Пріоритетним питанням у вихованні дітей всіх вікових категорій залишається фізичне виховання. Його успіх залежить від правильної організації режиму дня, рухового, санітарно-гігієнічного режимів, всіх форм роботи з дітьми та інших чинників. Відмова від жорсткої регламентації в побудові режиму дня не дає право зловживати часом, відведеним на прогулянки, сон, харчування на користь занять та інших навчальних чи гурткових видів діяльності. Руховий режим впродовж дня, тижня визначається комплексно, відповідно до віку дітей. Орієнтовна тривалість щоденної рухової активності малюків встановлюється в таких межах: ранній вік – до 2 – 3 годин; молодший дошкільний вік – до 3 – 4 годин; старший дошкільний вік – до 4 – 5 годин. Оптимізація рухового режиму забезпечується шляхом проведення різноманітних рухливих, спортивних ігор, вправ, занять з фізичної культури, самостійної рухової діяльності тощо. Особливого значення надається також оволодінню дітьми системою доступних знань про дотримання здорового способу життя, основ безпеки життєдіяльності.

Оволодіння рідною мовою і мовленням як найголовнішим засобом пізнання і специфічно-людським способом спілкування залишається одним з першочергових завдань у роботі з дітьми упродовж дошкільного дитинства.

Навчання мови та розвиток мовлення спрямовується на формування у дітей лексичної, фонетичної, граматичної, діалогічної, монологічної та загальної комунікативної компетентності.

Мовленнєві заняття слід проводити інтегровано, комплексно розв'язуючи поставлені завдання. Здійснювати поступовий перехід від суто репродуктивних дій дітей (повторень, наслідувань зразка, переказів тощо) до продуктивних, творчих, що забезпечить своєчасне опанування дітьми мовних явищ, сприятиме розвитку словесно-логічного мислення на порозі шкільного навчання. Слід передбачати також розгортання навчально-мовленнєвої діяльності у повсякденному житті у формі мовленнєвих ігрових ситуацій, дидактичних ігор, самостійної художньо-мовленнєвої діяльності, індивідуальної роботи, творчих гуртків тощо, а також активне включення мовлення в предметну, ігрову, рухову, пізнавальну, образотворчу, театралізовану, музичну діяльність тощо. Особливої уваги потребує організація комунікативної діяльності (спілкування з однолітками і дорослими один на один, в підгрупах, колективі); перед дітьми постають нові завдання спілкування у різноманітних життєвих ситуаціях як природних, так і штучно створюваних, імпровізованих.

Навчання дошкільників елементів писемного мовлення (письма і читання) теж має місце в навчально-виховному процесі, але не варто форсувати формування у дошкільників навичок власне письма і читання, адже це є головним завданням початкової школи. Більш адекватними можливостям і потребам дошкільного віку є розвиток дрібної моторики кистей рук, координації рухів очей і рук, фонематичного слуху, ознайомлення із словом і реченням, складом і звуком, буквами, навчання звукового аналізу і первинного поскладового злитого читання.

Естетичне виховання як таке, що сприяє розвитку природних нахилів, творчих здібностей, обдарувань, творчої уяви, фантазії також розглядається в контексті становлення дитячої особистості напередодні шкільного життя. Реалізація його завдань відбувається на основі широкої інтеграції і пронизує

весь педагогічний процес в дошкільному закладі, охоплюючи різні форми роботи з дітьми (заняття, самостійна художня діяльність, свята, розваги, гуртки). В цих формах комплексно використовуються твори музичного, театрального, літературного, образотворчого мистецтва в контексті загальнонародської і національної культури. При цьому організовується цілеспрямоване педагогічне спілкування в середовищі мистецтва з метою введення дитини в певну історичну епоху, ознайомлення з національним колоритом, засобами художньої виразності, притаманним різним видам мистецтва (живопис, скульптура, архітектура, музика, хореографія, театр, література). Завершальним етапом інтегрованого процесу естетичного пізнання стає творча художньо-практична діяльність дошкільників (образотворча, театралізована, музична, літературно-художня).

Першочерговими завданнями морального розвитку дошкільників є пробудження гуманних почуттів особистості, формування морально-вольових якостей, ознайомлення із змістом і значенням моральних вимог, норм і правил поведінки, морально-етичними цінностями. Особливе значення надається громадянському вихованню з дошкільних років: прищепленню почуттів любові і поваги до рідних та близьких, інших людей, батьківської домівки, дитячого садка, свого села, міста, інтересу та пошани до державних символів (прапор, герб, гімн), історичної і культурної спадщини українського народу, гордості за його досягнення та бажання долучитися до громадсько-корисних справ і значущих суспільних подій. Для цього використовується комплекс засобів педагогічного впливу (наочність, твори дитячої літератури, морально-етичні завдання, проблемні ситуації морального вибору, бесіди, творчі розповіді, ігри, тренінги та ін.) в різних видах діяльності впродовж усього часу перебування дітей у дошкільному навчальному закладі.

У багатокультурній Україні надзвичайно важливим є полікультурне виховання, яке доцільно починатися з дошкільного віку. У Законі України «Про дошкільну освіту» серед завдань, які повинна вирішувати дошкільна освіта, зазначено, що необхідно цілеспрямовано здійснювати виховання у

дітей любові до України, шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної мови, регіональних мов або мов меншин та рідної мови, національних цінностей українського народу, а також цінностей інших націй і народів. Це питання набуває особливої актуальності в сучасних умовах, коли проти суверенної України була здійснена воєнна агресія з метою знищення української нації.

Основним завданням трудового виховання дітей дошкільного віку, як складової морального становлення, є формування емоційної готовності до праці, елементарних умінь і навичок в різних видах праці, інтересу до світу праці дорослих людей. Важливим аспектом є індивідуальний та диференційований підходи до дитячої особистості (врахування інтересів, уподобань, здібностей, засвоєних умінь, особистісних симпатій при постановці трудових завдань, об'єднанні дітей в робочі підгрупи тощо) й моральна мотивація дитячої праці.

Одним з важливих питань залишається виховання екологічної культури у дошкільників. Його розв'язання здійснюється у таких напрямках: формування реалістичних уявлень про явища природи, елементів екологічного світорозуміння, розвиток позитивного емоційно-ціннісного, дбайливого ставлення до природного довкілля, прищеплення практичних вмінь доцільного природокористування. Ознайомлюючи дітей з природою, слід враховувати, що кожен регіон України має специфічні природно-географічні особливості. Вихователі повинні розширювати і поглиблювати власні знання і знання дітей про природу, побут, культуру, етнічні традиції своєї місцевості.

Потребами сьогодення продиктована необхідність тісніше інтегрувати родинне і суспільне дошкільне виховання, зберегти пріоритет родинного виховання, активніше залучати родини до участі у навчально-виховному процесі дитячого простору, психолого-педагогічної самоосвіти. З цією метою проводяться батьківські збори, консультації, бесіди та дискусії, гуртки, залучаються батьки до чергувань у дитячій кімнаті, до проведення свят,

розваг, походів, екскурсій та ін. При виборі форм роботи дошкільного дитячого простору з родинами вихованців враховуються життєва компетенція, соціальний і освітній рівень батьків, батьківський досвід, кількість дітей в сім'ях та їхня стать, віковий склад і повнота родин, домінуюча роль матері чи батька та інші фактори. Батьки виступають не як експерти чи спостерігачі роботи педагогів, а в ролі їхніх рівноправних партнерів і союзників. Стосунки з ними будуються на засадах відвертості, взаєморозуміння, гуманності.

ВИСНОВКИ

Волонтерська діяльність була започаткована дуже давно, але сьогодні вона набуває в Україні особливого значення в зв'язку з воєнною агресією Росії. Тисячі, якщо не мільйони українців, як дорослих, так і дітей, потребують допомоги волонтерів.

Волонтерство – це фундамент громадянського суспільства як спосіб збереження і зміцнення людських цінностей. Люди мають право вільно присвячувати час, талант, енергію іншим людям за допомогою індивідуальних і колективних акцій, не чекаючи винагороди.

Волонтерська діяльність є однією з форм активної соціальної позиції громадянина.

Перелік робіт, що здійснюють волонтери, досить широкий: соціальний супровід сімей, які опинились у складних життєвих обставинах, допомога дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, розповсюдження соціальної реклами, допомога ветеранам війни та праці, профілактика правопорушень та негативних явищ в дитячому і молодіжному середовищі, робота з неповнолітніми та молоддю, які звільнилися з місць позбавлення волі, організація змістовного дозвілля дітей та молоді, організація та проведення клубу спілкування молоді з функціональними обмеженнями, робота за програмою "рівний-рівному", сприяння екологічній безпеці навколишнього середовища.

Сьогодні особливо актуалізуються питання волонтерської роботи з внутрішньо переміщеними зі східних регіонів України дітьми. В першу чергу, до цієї роботи варто залучати майбутніх фахівців соціально-педагогічної сфери, які в процесі роботи з цими дітьми не тільки мають можливість проявити свою активну громадянську позицію, але й здобути досвід, необхідний для майбутньої успішної професійної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Roof M. Voluntary Services and Social Policy. London: Kegan Paul Publishers, 2007. 123 p.
2. Eberly D.J. National Youth Service in the 20th and 21st centuries. New-York, 2005. 356 p.
3. Ахметгалеев Э.Д. Развитие студенческого волонтерского движения : отечественный и зарубежный опыт : [учебное пособие]. Казань : Отечество, 2008. 186 с.
4. Положення про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг / Кабінет Міністрів України. *Офіційний вісник України*. 2003. № 51. С. 144.
5. Про схвалення Концепції проекту закону України «Про волонтерський рух» / Кабінет Міністрів України. *Офіційний вісник України*. 2004. № 42. С. 80 – 83.
6. Закон України про волонтерську діяльність. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 42. С.435.
7. Голованова Т.П., Гапон Ю.А. Волонтерство в соціальній роботі як феномен цивілізованого суспільства. Запоріжжя : ЗДУ, 1996. 174 с.
8. Грига І., Брижовата О. Чинники виникнення психологічних проблем у волонтерів та шляхи оптимізації їхньої роботи. Наукові записки Національного університету «Києво–Могилянська Академія». Т.7. Політологія та соціологія. 1999. С.67–74.
9. Лях Т.Л. Соціально–педагогічна діяльність студентських волонтерських груп : автореф. дис. кан. пед. наук : 13.00.05. Луганськ, 2009. 20 с.
10. Бидерман К. Координация работы и менеджмент волонтерских программ в Великобритании: пер.с англ. М. : Аспект Пресс, 2005. 124 с.
11. Roof M. Voluntary Services and Social Policy. London: Kegan Paul Publishers, 2007. 123 p.
12. Опіка дітей і молоді в добу трансформації суспільного устрою. Монографія. Завгородня Т.К., Лисенко Н.В., Мажец К.Д., Ступарик Б.М. / За

загальною редакцією Б.М. Ступарика. Івано-Франківськ-Ужгород: «Мистецька лінія», 2002. 140 с.

13. Про організацію короткотривалого перебування дітей у дошкільних навчальних закладах : лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 29 липня 2011 р. № 1/9-577 [URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-577736-11](https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-577736-11).

14. Регіональні програми інтеграції внутрішньо переміщених осіб в Україні у 2018–2019 роках. Звіт за результатами моніторингу. Київ, 2018–2019. 44 с.

15. Про затвердження Типового положення про центр соціально-психологічної реабілітації дітей: Постанова КМУ від 28 січня 2004 р. № 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2004-%D0%BF>

16. Конончук А. І. Неповна батьківська сім'я як об'єкт соціально-педагогічної роботи. *Наукові записки ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*, 2014. № 3. С. 50–56.

17. Типове положення про Службу соціальної підтримки сімей : Наказ Міністерства у справах молоді та спорту України від 17.08.2005 р.: URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/z1259-05>.

18. Соціальна педагогіка : мала енциклопедія /За заг ред. І.Д. Зверєвої. Київ, 2008. 336 с.

19. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України [головний ред. В.Г. Кремінь]. Київ, 2008. 1040 с.

20. Савченко О.Я. Розвивайте свої здібності. К.: Освіта, 2005. 120 с.

21. Семенченко П.М. Навчайте думати малюків. Київ: Довіра, 1996. 131 с.

22. Яценко Т.С. Теорія і практика групової психокорекції. К.: Вища школа, 2004. 679 с.

23. Кубата Н.П. Гра як засіб формування соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку. *Молодий вчений*. Вип. 5(57), 2018, С.53-57.

24. Завязун Т.В. Вплив ігрової діяльності на всебічний розвиток дитини-дошкільника. *Науковий часопис НПУ ім. М. Драгоманова*. вип.64, 2018. С. 93-96.

25. Тарасенко Г.С. Творчі ігри у виховній роботі з дітьми. К. «Слово», 2010. 320с.

26. Милян Ж.І., Смук О.Т. Особливості організації навчально-виховної роботи з внутрішньо переміщеними дітьми: методичні рекомендації. Ужгород: УжНУ, 2022. 41 с.

Козубовська І.В., Козубовський Р.В., Милян Ж.І.,

**ЗАЛУЧЕННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ
СФЕРИ ДО ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**
(методичні рекомендації)

Навчально-методичне видання

В авторській редакції

Підписано до друку 10. 11. 2022. Формат 60x84/16.

Гарнітура Times New Roman. Ум. друк. арк. 2.

Наклад 100 прим. Віддруковано на різнографі.

Видавництво УжНУ «Говерла»

88000, м. Ужгород, вул. Капітульна, 18.

*Свідоцтво про внесення до державного реєстру видавців
виготівників, і розповсюджувачів видавничої продукції*

Серія 3т №32 від 31 травня 2006 року